

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ
СПРАВА «ВАДИМ МЕЛЬНИК ПРОТИ УКРАЇНИ»
(CASE OF VADYM MELNYK v. UKRAINE)
(Заяви № 62209/17 та № 50933/18)

Стислий виклад рішення від 15 вересня 2022 року

Заявника було затримано 16 травня 2017 року та повідомлено про підозру у вчиненні низки злочинів. Наступного дня Придніпровський районний суд міста Черкаси (далі – Придніпровський суд) обрав заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, посилаючись на ризик переховування заявника. 30 травня 2017 року Апеляційний суд Черкаської області (далі – апеляційний суд) скасував ухвалу про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, застосував до заявника запобіжний захід у вигляді «домашнього арешту у певний період доби» та ухвалив його негайне звільнення, що викликало обурення громадськості в залі суду. Під час цього засідання заявник тримався у металевій клітці.

Приблизно через дві години після цих подій працівники поліції «повторно затримали» заявника, який все ще перебував у клітці.

Наступного дня заявник подав скаргу про порушення його права на свободу під час подій, які відбулися в апеляційному суді 30 травня 2017 року до районного суду, який відмовив у її задоволенні. Ухвала суду була остаточною та оскарженню не підлягала.

01 червня 2017 року Придніпровський суд знову обрав заявнику запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. Апеляційний суд залишив без змін цю ухвалу та розглянувши скаргу заявника на його «повторне затримання» 30 травня 2017 року встановив, що тримання заявника під вартою з моменту його повторного затримання до 01 червня 2017 року не відповідало національному законодавству. Київський апеляційний суд 09 жовтня 2019 року присудив заявнику у зв'язку з цим відшкодування у сумі 5 000 грн.

Суди неодноразово продовжували строк тримання заявника під вартою, головним чином, на підставі тяжкості пред'явлених йому обвинувачень, ризику його переховування та ризику незаконного впливу на потерпілого і свідків.

16 березня 2018 року Тальнівський районний суд Черкаської області (далі – Тальнівський суд) постановив ухвалу відповідно до частини третьої статті 315 КПК України, встановивши «вважати продовженим» строк тримання заявника під вартою до 16 травня 2018 року без зазначення підстав для такого тримання.

3 22 серпня 2019 року до заявника був застосований цілодобовий домашній арешт із можливістю відвідування закладів охорони здоров'я.

Під час перебування заявника у Черкаському слідчому ізоляторі (далі – СІЗО) заявник проходив обстеження та лікування як у медичній частині СІЗО, так і у медичних закладах за межами СІЗО. У відповідь на клопотання захисника заявника національні суди зверталися до пенітенціарних органів стосовно стану здоров'я заявника, зобов'язували СІЗО забезпечити негайне проведення медичного обстеження заявника, а також постановляли ухвали про забезпечення його медичною допомогою та невідкладним стаціонарним лікуванням.

До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за статтею 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) на відсутність доступу до належної медичної допомоги під час тримання під вартою, а також на тримання його у металевій клітці під час судових засідань, які відбувалися у 2017 – 2018 роках; за підпунктом «с» пункту 1 статті 5 Конвенції на утримання його 30 травня 2017 року в залі засідань апеляційного суду у результаті подій за участю громадськості та на свавільне «повторне затримання» слідчим його того ж дня; за пунктами 1, 3 і 4 статті 5 Конвенції на незаконність ухвали суду від 16 березня 2018 року про призначення його справи до судового розгляду та на тримання його під вартою з 16 березня поза встановленим законодавством строком, на невиправдане і необґрунтоване тримання його під вартою під час досудового розслідування, на неналежний розгляд національними судами його скарги від 31 травня 2017 року щодо законності його затримання 30 травня 2017 року; за статтею 6 Конвенції на відсутність незалежності національних судів під час розгляду питання щодо тримання його під вартою під час досудового розслідування.

Щодо скарги на ненадання заявнику належної медичної допомоги під час тримання під вартою Європейський суд зазначив, що заявник перебував під постійним наглядом лікарів, які регулярно оглядали його та призначали відповідне лікування, а також він проходив різноманітні обстеження. Європейський суд дійшов висновку, що заявник недостатньо обґрунтував свої скарги на стверджені

недоліки наданої йому під час тримання під вартою медичної допомоги та визнав цю частину заяви неприйнятною як явно необґрунтовану на підставі підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

Розглянувши скаргу заявника на тримання його в металевій клітці під час судових засідань, Європейський суд зауважив, що встановленим фактом є тримання заявника в металевій клітці лише 30 травня 2017 року та 20 липня 2018 року під час засідань апеляційного суду. Європейський суд визнав неприйнятною та відхилив частину скарги щодо 30 травня 2017 року, як подану поза встановленим шестимісячним строком, а також тримання заявника у металевій клітці під час інших засідань, як не підтвержену доказами. Водночас оскільки тримання підсудних у металевих клітках під час судових засідань було стандартною практикою в Україні, яка не передбачала здійснення оцінки існування будь-яких реальних і конкретних ризиків для безпеки у залі суду, Європейський суд встановив порушення статті 3 Конвенції у зв'язку з триманням заявника 20 липня 2018 року у металевій клітці під час судового засідання.

Щодо скарги заявника на тримання в залі суду протягом приблизно двох годин 30 травня 2017 року Європейський суд зазначив, що цю скаргу слід розглядати як обмеження свободи у розумінні статті 5 Конвенції. З огляду на конкретні обставини справи та відносно короткий проміжок часу блокування заявника у залі суду Європейський суд дійшов висновку, що стаття 5 Конвенції не застосовувалася і тому має бути відхилена відповідно до пунктів 3 і 4 статті 35 Конвенції як несумісна за критерієм *ratione materiae* з її положеннями.

Щодо скарги на незаконність «повторного затримання» заявника Європейський суд відзначив, що апеляційний суд прямо визнав, що таке затримання було здійснено з порушенням національного законодавства та Конвенції, і що ця ухвала давала заявнику можливість успішно подати позов про відшкодування шкоди та отримати таке відшкодування за незаконне «повторне затримання» заявника слідчим 30 травня 2017 року, що заявник і зробив. Європейський суд дійшов висновку, що заявник більше не може вважатися «потерпілим» від порушення пункту 1 статті 5 Конвенції у зв'язку з його «повторним затриманням» 30 травня 2017 року і тому відхилив цю частину заяви відповідно до пункту 4 статті 35 Конвенції.

Розглянувши скаргу заявника щодо продовження строку тримання під вартою згідно з ухвалою Тальнівського суду від 16 березня 2018 року без наведення причин для такого рішення, Європейський суд зазначив, що таке продовження було здійснене на основі норми законодавства, яка була визнана Конституційним Судом України неконституційною. Європейський суд у справі *Ігнатов проти України* встановив, що ненаведення будь-яких підстав судовими органами у своїх рішеннях про продовження строку тримання під вартою протягом тривалого періоду часу було несумісним з принципом захисту від свавілля, передбаченим пунктом 1 статті 5 Конвенції, Конституційний Суд України визнав останнє речення частини третьої статті 315 КПК України неконституційним. Однак, попри рішення Конституційного Суду України, у цій справі суд першої інстанції послався на це останнє положення, постановивши, що строк тримання заявника під вартою мав «вважатися продовженим». Як результат Європейський суд констатував порушення пункту 1 статті 5 Конвенції.

Щодо скарги стосовно невиправданого і необґрунтованого тримання заявника під вартою Європейський суд зазначив, що використовуючи стандартне формулювання, яке містить лише перелік підстав для тримання під вартою, без розгляду конкретних фактів у справі заявника, національні суди не навели «відповідних» і «достатніх» підстав для обґрунтування необхідності продовження строку та загальної тривалості тримання заявника під вартою під час досудового розслідування та констатував порушення пункту 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з триманням заявника під вартою під час досудового розслідування з 16 травня 2017 року до 22 серпня 2019 року.

Розглянувши скаргу щодо формального перегляду 31 травня 2017 року Придніпровським судом питання законності «повторного затримання» заявника 30 травня 2017 року, Європейський суд зазначив, що оскільки суд не приділив увагу аргументам заявника, такий перегляд був явно неналежним і не відповідав вимогам пункту 4 статті 5 Конвенції. Проте апеляційний суд 12 червня 2017 року, розглядаючи питання про застосування запобіжного заходу у кримінальному провадженні, розглянув повторну скаргу заявника на його «повторне затримання» 30 травня 2017 року та встановив, що воно було здійснено з порушенням порядку, передбаченого Кримінальним процесуальним кодексом України. З огляду на обставини цієї справи, беручи до уваги той факт, що заявник успішно скористався процедурою оскарження законності затримання, а також належного перегляду законності повторного затримання заявника Європейський суд встановив, що не було порушено пункт 4 статті 5 Конвенції.

Скаргу за статтею 6 Конвенції на відсутність незалежності національних судів під час розгляду питання щодо тримання заявника під вартою під час досудового розслідування Європейський суд відхилив відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції як явно необґрунтовану, оскільки вона не виявляє жодних ознак порушення прав і свобод, гарантованих Конвенцією або протоколами до неї.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

«1. *Вирішує* об'єднати заяви;

2. *Оголошує* прийнятними скарги за статтею 3 Конвенції на поміщення заявника до металеві клітки під час засідання в апеляційному суді 20 липня 2018 року, за пунктом 1 статтею 5 Конвенції на стверджену незаконність тримання його під вартою з 16 березня до 15 травня 2018 року, за пунктом 3 статті 5 Конвенції на необґрунтованість і тривалість тримання його під вартою під час досудового розслідування, а також за пунктом 4 статті 5 Конвенції на відсутність перегляду законності його затримання 30 травня 2017 року, а решту скарг у заяві – неприйнятними;

3. *Постановляє*, що було порушено статтю 3 Конвенції;

4. *Постановляє*, що було порушено пункт 1 статті 5 Конвенції;

5. *Постановляє*, що було порушено пункт 3 статті 5 Конвенції у зв'язку з позбавленням заявника свободи з 16 травня 2017 року до 22 серпня 2019 року;

6. *Постановляє*, що не було порушено пункт 4 статті 5 Конвенції;

7. *Постановляє*, що:

(а) упродовж трьох місяців з дати, коли це рішення набуде статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявнику 10 000 (десять тисяч) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися, в якості відшкодування моральної шкоди, ця сума має бути конвертована в національну валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу;

(b) із закінченням зазначеного тримісячного строку до остаточного розрахунку на зазначену суму нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти;

8. *Відхиляє* решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції».